

Опубліковано: Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2017. №3 (35). С. 193-202

УДК [631.153+631.16](477.64)

*Анастасова К. А., аспірант
Почерніна Н. В., к.е.н., доцент
Кафедра економіки Таврійського державного агротехнологічного університету,
E-mail: kristina_anastasova1990@ukr.net
pochernina_nv@ukr.net*

ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

***Анотація.** У статті проаналізовані сучасні проблеми фінансування аграрної сфери України. Розкрито механізм горизонтальної інтегрованості планування розвитку аграрного сектору та його синергетичний потенціал. Визначено напрями підвищення ефективності фінансування сільського господарства на регіональному рівні.*

***Ключові слова:** аграрний сектор, фінансування, стратегічне планування, синергетичний ефект, регіон, ефективність.*

Код JEL Classification: Q14

*Anastasova Kristina Anatolievna
Pochernina Nataliya Victorivna,
PhD in Economics, Associate Professor,
Department of economy Tavria state agrotechnological university
E-mail: kristina_anastasova1990@ukr.net
pochernina_nv@ukr.net*

AGRICULTURAL SECTOR FINANCING: SINERGISTICAL EFFECT OF THE STRATEGIC PLANNING

***Abstract. Purpose.** The detection of mechanisms of stabilization of the system in the conditions of its nonlinear dynamic development is an important task of anti-crisis regulation for subjects of management. The agrarian sector in recent years demonstrated a high level of resilience compared to other sectors of the real sector of the Ukrainian economy. Therefore, the analysis of both the most restrictive factors of its development and the stabilizers are quite relevant.*

The purpose of this article is to reveal the synergetic effect of strategic planning in order to increase the efficiency of financing of the agricultural sector in Ukraine.

The objectives of the study are: analysis of the current problems of the agrarian sector development in Ukraine and the search for ways to overcome them; disclosure of the synergistic effect of horizontal integration of agrarian sector development planning; definition of directions for increasing the efficiency of agricultural financing at the regional level.

***Results.** The macroeconomic environment, the financial sector and the level of development of investment and innovation activity affect the agrarian sector from the outside. In turn, the agrarian sector forms the food security of the country, influences the industrial, energy and foreign economic security of the country and takes an indirect part in the implementation of social and demographic security (through the development of rural areas). The modern policy of agrarian sector development should be aimed at the formation and strengthening of synergistic effects.*

Strategic planning as a means of economic policy has significant cumulative properties. For their development, it is necessary to implement the principle of horizontal integration of planning in the development of regional development strategies. It will allow to carry out economic, social and environmental tasks systematically. Vertical integration of planning will enable the receipt of funds for the regional agro-industrial complex from the State Budget, as well as from international and public organizations.

Conclusions. It is expected that the result of horizontal and vertical integration of strategic planning will be a rational distribution of financial burden between different programs. As a result, the volume of aggregate financial resources will increase due to the attraction of new sources of funding, but the financial burden for each individual program (including the agrarian sector development program) will be relatively reduced. In this case, the synergistic effect will only be realized if individual tasks of different programs in the aggregate-tome will act as a means of realizing a common goal.

Keywords: agricultural sector, financing, strategic planning, synergetic effect, region, efficiency.

Постановка проблеми. Складні умови сучасного соціально-економічного розвитку України вимагають пошуку нових підходів до розв'язання існуючих проблем. Все більша увага приділяється аспектам формування стійкості економічних інститутів до дії внутрішніх та зовнішніх дестабілізуючих чинників. Особливої ваги набуває питання самоорганізації різних систем, що є предметом дослідження теорії синергетики. Виявлення своєрідних точок або механізмів стабілізації системи – так званих аттракторів (від англ. *attract* – притягувати) - є важливим завданням антикризового регулювання для суб'єктів господарювання мікро-, мезо- чи макрорівня.

Розвиток вітчизняної економіки за останні роки продемонстрував значний стабілізаційний потенціал аграрного сектору. Зокрема, у 2016 р. сільське, лісове та рибне господарство були серед лідерів відновлення економічного зростання (+ 6% у порівнянні з приростом реального ВВП по Україні в цілому на рівні 2,3%) [1, с. 510]; частка продукції сільськогосподарської галузі у загальному товарному експорті країни сягнула у 42% [1, с. 592]; за період 2013-2016 років індекс росту продукції сільського господарства у відсотках до попереднього року перевищував індекс росту продукції промисловості [1, с. 684]; фінансовий результат підприємств до оподаткування у сільському, лісовому та рибному господарстві за 2014-2016 роки проявлявся у позитивному сальдо, у той час як у промисловості і будівництві сальдо було негативне [1, с. 837]; рівень рентабельності операційної діяльності підприємств у 2016 році у сільському, лісовому та рибному господарстві значно перевищував відповідний показник для України в цілому (31,6 проти 7, 4 % відповідно) [1, с. 846]. Таким чином, аграрний сектор демонструє вищий рівень стійкості у порівнянні з іншими галузями реального сектору вітчизняної економіки.

У той же час, нелінійний характер розвитку динамічних економічних систем, досліджуваний у спектрі синергетичного підходу, притаманний і самому сільському господарству. Відтак, актуальним лишається питання виявлення дестабілізуючих чинників його розвитку, наявних поточних проблем, а також пошук шляхів їх розв'язання з акцентом на посилення дії кумулятивних сил до самовідтворення. Таким кумулятивним ефектом, на нашу думку, наділене стратегічне планування, механізм реалізації якого ґрунтується на належному фінансовому забезпеченні конкретних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасних проблем фінансування аграрного сектору присвячено багато уваги у працях вітчизняних науковців, зокрема Горина В.П., Дем'яненко М.Я., Круп'як Л.Б., Кошарської Н.М., Музиченка А.С., Стецюка П.А. Питанням стратегічного планування розвитку аграрного сектора приділяли увагу Березовський П.С., Кропивко М.Ф., Кушнір І.В., Лопатинська А.Ю., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Остапенко А.Ю., Юрчишин В.В. та багато інших. Концепцію синергетичної економіки розробляли такі зарубіжні науковці як Хакен Г., Занг В.-Б., Стан Л., Джіван А., Сіровер М., Белоцерковський О.М., Євстигнєєв Р.М., Кузнецов Б.Л. та ін. Застосування синергетичного підходу до аналізу економічних проблем було реалізовано у роботах таких українських вчених як Білоус В.С., Воронкова В.Г., Ісаєва Т.М., Лук'янов В.С., Остапчук Д.О., Сухоруков А.І., Стьопін А.О., Ходаківський Є.І., Лопейко Т.І., Якімцов В.В., Януль І.Є. та інших.

Високо оцінюючи доробок провідних вчених, варто зазначити, що в економічній літературі недостатньо проаналізовано питання, пов'язані з дослідженням синергетичного потенціалу фінансового регулювання аграрного сектору. Важливість і необхідність активізації кумулятивних засад фінансового регулювання аграрного сектору економіки в умовах сучасних трансформацій українського суспільства свідчать про актуальність теми.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є розкриття синергетичного ефекту стратегічного планування для підвищення

ефективності фінансування аграрного сектору України.

В межах обраної мети визначені наступні завдання дослідження:

- проаналізувати сучасні проблеми розвитку аграрної сфери України та визначити напрями їх подолання;
- розкрити синергетичний ефект горизонтальної інтегрованості планування розвитку аграрного сектору;
- визначити напрями підвищення ефективності фінансування сільського господарства на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор є важливою складовою економіки України, від функціонального стану якого в прямій залежності знаходиться продовольча безпека, і певною мірою – інші напрями економічної безпеки держави. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України наголошує на тому, що «аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави - продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій» [2].

Аграрний сектор знаходиться під впливом екзогенних параметрів, чий зовнішній вплив визначає умови його функціонування: макроекономічне середовище, фінансова сфера та рівень розвитку інвестиційно-інноваційної активності. Результативність самого аграрного сектора проявляється у його ендогенних змінних, головним з яких є формування продовольчої безпеки країни. Окрім цього головного результату, аграрна сфера приймає пряму участь у формуванні виробничої, енергетичної та зовнішньоекономічної безпеки країни та непряму участь у реалізації соціальної та демографічної безпеки (через розвиток сільських територій) (рис. 1).

Фінансування аграрного сектору відіграє роль передатного механізму у процесі впливу екзогенного середовища на розвиток сільськогосподарської

галузі та через нього – на різні складові економічної безпеки країни, що можна вважати ендегенним результатом його дії. Вчасно не вирішені завдання фінансування спровокували появу низки проблем, притаманних сучасному аграрному сектору України. Загострення цих проблем, обумовлене як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, призводить до нестійкого стану аграрної сфери, погіршує результати її функціонування, та зрештою загрожує її безпеці.

Рис. 1 Системоутворююча роль аграрного сектору у формуванні економічної безпеки України*

* Складено авторами

Ми поділяємо думку Остапчук Д.О., що загрози економічній безпеці «утворюють цілісну систему, яка є динамічною, нестабільною, відкритою, з нелінійними зв'язками між окремими складовими (загрозами), а тому за ключовими ознаками є синергетичною» [3, с. 88]. Отже, якщо система безпекових загроз аграрному сектору носить синергетичний характер, то й механізм протидії їм повинен давати синергетичний ефект.

Сучасна політика розвитку аграрного сектору повинна бути направлена на формування та підсилення синергетичних ефектів. На думку Воронкової В.Г., «з позиції економічної синергетики управління розвитком – це перш за все управління процесом формування синергетичних ефектів» [4, с. 26]. В основі синергетичних ефектів лежить їх кумулятивний характер. Якімцов В.В. підкреслює, що «історично термін «синергетика» використовувався в контексті узгодженості, спільного використання методів, що дозволяє отримати вищу ефективність, ніж проста сума дій чи послідовне застосування наукових підходів» [5, с. 266]. Така позиція відповідає поглядам багатьох вітчизняних [6; 7; 8; 9] та іноземних науковців [10; 11; 12]

На наш погляд, значні кумулятивні властивості має стратегічне планування як засіб економічної політики. Воно охоплює комплексний аналіз існуючих проблем та загроз, оцінку наявних ресурсів та можливостей розвитку економіки з метою його спрямування на досягнення пріоритетних цілей довгострокового характеру. І хоча в умовах нестабільного розвитку економічної системи (хаосу) процес прогнозування є досить складним, однак він «створює нові можливості для поліпшення якості прогнозування в рамках виявлених обмежень, ідентифікуючи ознаки, які віщують як про хаос, що насувається, так і про потенційний порядок, що виникає з нього» [13, с. 238]. Значимість стратегічного планування для аграрного сектору України, окреслена у працях багатьох науковців [14; 15; 16], в межах даного дослідження розглядається з точки зору виявлення синергетичних ефектів за рахунок акумуляції різноманітних джерел фінансування на регіональному рівні. Необхідною передумовою для цього виступає класифікація наявних проблем розвитку аграрного сектору та стратегічного бачення шляхів їх розв'язання (таблиця 1).

Таблиця 1

Стратегічне бачення проблем розвитку аграрного сектору України та шляхів їх вирішення*

Проблеми	Шляхи розв'язання
Недостатній рівень розвитку малого та	Пряма державна підтримка фермерських господарств
	Земельна реформа

середнього бізнесу, монопольна практика господарювання з боку агрохолдингів; низька ефективність державної підтримки аграрного сектору	Участь у Європейській програмі підтримки малого та середнього бізнесу COSME
	Спрощена система оподаткування
	Діяльність бізнес-інкубаторів та бізнес-акселераторів
	Система дорадництва
	Державна гарантія страхування аграрних ризиків
Недостатня забезпеченість кредитними та інвестиційними ресурсами	Створення державного земельного банку
	Надання цільових субсидій
	Інвестиційні пільги в оподаткуванні на загальнодержавному та місцевому рівні
	Бюджетне кредитування
	Надання гарантій під кредити
	Часткова компенсація процентної ставки по кредиту, у т.ч. зі зворотною поставкою продукції до державного резерву
	Державні закупівлі
	Створення с/г кооперативних банків
	Удосконалення механізму застави
	Розвиток нетрадиційних форм фінансування
	Залучення коштів з міжнародних джерел, у т.ч. прямих іноземних інвестицій
Низька адаптованість до міжнародних стандартів якості та безпеки виробництва продукції	Формування ринку послуг по сертифікації продукції та оцінці якості
	Перехід до європейських норм маркування та етикування
Недостатні темпи оновлення матеріально-технічної бази виробництва та застосовуваних технологій	Активізація інноваційної діяльності
	Збільшення вітчизняного виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання
	Активізація прикладних наукових розробок
	Міжнародна співпраця Horizon 2020
	Розвиток технопарків та індустріальних парків
Недостатній рівень розвитку інфраструктури та низька поінформованість аграріїв про стан внутрішнього і зовнішнього ринку та умов ведення бізнесу	Нові транспортні коридори
	Створення системи аграрного маркетингу
	Розвиток біржової торгівлі
	Розвиток інтернет-торгівлі (e-commerce)
	Розвиток складського господарства
	Ярмарко-виставкова діяльність
	Розвиток консалтингу
	Експортні веб-портали, у т.ч. доступ до Market intelligence
	Створення офісів просування експорту на місцевому рівні
Низький рівень товарності продукції, переважання товарів з низькою доданою вартістю	Розвиток переробки
	Реалізація бренду «Продукт України» на зовнішньому ринку
	Розширення ринків збуту
	Просування продукції та брендинг на регіональному рівні
	Збільшення квот на експорт до ЄС та їх виконання
Низька ефективність використання ресурсів та низький рівень дотримання агроекологічних вимог	Активізація участі у міжнародних виставках та ярмарках
	Стимулювання виробництва органічної продукції та нішевих культур
	Створення реєстру виробників органічної продукції
	Розвиток біоенергетики
	Боротьба з деградацією земель

виробництва	Створення агро-рекреаційних кластерів
	Реформування аграрної науки
	Розвиток зрошувальних та меліоративних систем
	Обмін земельними ділянками в межах однієї території
	Передача державних земель с/г призначення у комунальну власність
	Приватизація нерентабельних державних підприємств
	Створення інформаційних баз (реєстрів) генетичних, племінних, водних ресурсів
Низький рівень самоорганізації	Залучення домогосподарств у ринковий механізм
	Розвиток с/г та агропромислової кооперації
	Активізація ролі саморегульованих організацій в АПК
Загострення соціальних проблем в сільській місцевості	Підвищення ролі територіальних громад у плануванні розвитку
	Стимулювання самозайнятості
	Розвиток зеленого туризму
	Державна підтримка розвитку сільських територій
	Розвиток транскордонного співробітництва

* складно авторами

Широке обговорення проблем фінансування аграрного сектору в роботах вітчизняних науковців зосереджує увагу на підвищення його ефективності [17; 18; 19; 20]. Одним із важливих, на наш погляд, завдань є реалізація можливостей горизонтальності інтегрованості планування розвитку аграрної сфери в аспекті залучення додаткових фінансових ресурсів на регіональному рівні. Оскільки аграрний сектор має системоутворюючий характер з точки зору формування безпеки, як було доведено вище, вкрай важливо використати його синергетичний потенціал у процесі стратегічного планування та формування комплексних програм реалізації поставлених цілей. Ця комплексність може бути досягнута за рахунок дотримання в процесі формування регіональних стратегій трьох умов: спільність основних принципів, приблизно однакова тривалість програмам і диверсифікація джерел отримання коштів. Такий підхід дає можливість забезпечити агрегований характер фінансування заходів розвитку аграрної сфери, оскільки шляхи розв'язання існуючих проблем АПК є «точками дотику» інтегрованості стратегій як на макро-, так і на метарівні.

Горизонтальна інтегрованість планування розвитку АПК на загальнодержавному рівні може бути продемонстрована перехресним

характером пріоритетних завдань Стратегії розвитку аграрного сектору на період до 2020 року та інших нормативних актів стратегічного планування. Наприклад, стратегічна ціль «сприяння розвитку сільських населених пунктів та формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів» за своїм змістом інтегрується із таким завданням зі Стратегії подолання бідності: «запровадження ефективних стимулів зайнятості сільського населення у результаті створення гнучкої навчальної мережі з питань ведення малого бізнесу, запровадження державної підтримки розвитку сімейного бізнесу в сільській місцевості (фінансової, юридичної, адміністративно-консультаційної тощо)». Подібна інтегрованість завдань може бути представлена у розрізі напрямів підвищення ефективності аграрної сфери наступним чином :

- матеріально-технічне забезпечення: Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року, Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», Стратегія розвитку високотехнологічної індустрії для України до 2025 року;
- екологічне забезпечення: Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Концепція розвитку сільських територій, Концепція боротьба з деградацією земель та опустелюванням, Всеохоплююча стратегія імплементації угоди з ЄС (санітарні і фітосанітарні заходи), Стратегія удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності і розпорядження ними;
- інфраструктурне забезпечення: Стратегія розвитку інформаційного суспільства, Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, Транспортна стратегія України до 2020 року;
- інституційно-організаційне забезпечення: Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 року, Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Стратегія розвитку малого та середнього

підприємництва в Україні до 2020 року, Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р., Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2012 роки;

- фінансове забезпечення: Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Концепція впровадження механізмів стабільного фінансування заходів з енергоефективності, Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки;

- забезпечення експортної діяльності: Експортна стратегія України. Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на 2016-2020 роки, Концепція популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки.

Принципу горизонтальної інтегрованості важливо дотримуватись і при розробці регіональних стратегій розвитку. Забезпечення інтегрованості стратегічного планування на регіональному рівні сприятиме реалізації системного підходу у процесі виконання економічних, соціальних та екологічних завдань, а також дозволить акумулювати фінансові ресурси з різних джерел. Наприклад, завдання «створення логістичного центру» може передбачати фінансування у розрізі наступних регіональних програм: програми розвитку інфраструктури регіону, програми розвитку АПК, програми енергоощадливості, зайнятості, транскордонного співробітництва, експортної стратегії регіону, програми просування продукції на зовнішні ринки тощо. Кожна з цих програм повинна містити конкретні заходи, послідовна реалізація яких у підсумку призведе до формування єдиної логістичної мережі. У плані забезпечення коштами така інтегрованість дозволяє диверсифікувати загальне фінансове навантаження по проекту між різними джерелами та різними суб'єктами. Однак, вкрай важливо забезпечити узгодженість між такими взаємопов'язаними програмами в межах загальної Стратегії розвитку регіону, визначити етапи реалізації

даного проекту (в аспекті економічної, соціальної та екологічної його складової), а також розподіливши «зони відповідальності» та чітко визначивши терміни виконання.

Горизонтальна інтегрованість фінансування має доповнюватись вертикальною інтегрованістю, тобто враховувати можливість отримання коштів для регіонального АПК з Державного бюджету, а також від міжнародних та громадських організацій. Авторське бачення напрямів підвищення ефективності фінансування сільського господарства на регіональному рівні у розрізі джерел фінансування та різноманітних фінансових інструментів наведено на рис. 2.

Рис. 2 Напрями підвищення ефективності фінансування сільського господарства на регіональному рівні*

* Побудовано авторами

Висновки. Системоутворюючий характер аграрного сектору та його вагомий вплив на формування економічної безпеки країни актуалізують питання реалізації синергетичного потенціалу АПК.

Синергія аграрної сфери полягає у її здатності до самовідтворення, до відносної стійкості в умовах динамічних трансформацій, нелінійного хаотичного розвитку екзогенних економічних чинників. Сільськогосподарське виробництво вирізняється нерозривністю економічних, соціальних та екологічних потреб та є основою сталого розвитку сільських територій. Визначені проблеми функціонування аграрної сфери носять комплексний характер, відтак вимагають виважених підходів до стратегічного планування як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Реалізація принципу горизонтальної та вертикальної інтегрованості регіонального планування дозволить забезпечити системний підхід до розв'язання проблем сталого розвитку територій та підвищення ефективності функціонування аграрного сектору. У практичній площині це проявлятиметься через розподіл фінансового навантаження по виконанню поставлених завдань між різними програмами. В результаті обсяг сукупного фінансування збільшиться за рахунок залучення нових джерел фінансування, але фінансове навантаження по кожній окремій програмі (у тому числі й по програмі розвитку аграрного сектора) відносно зменшиться. При чому синергетичний ефект буде реалізований лише у тому випадку, коли окремі завдання різних програм у сукупності виступають засобом реалізації спільної мети. Це, з одного боку, підвищує вимоги до рівня стратегічного планування в межах регіону і робить його більш складним, а з іншого боку, забезпечує практичну його значимість, на противагу теперішньому стану, коли багато регіональних стратегій мають лише «паперову» цінність.

Для реалізації принципу інтегрованості на регіональному рівні місцевим органам влади необхідно: залучати до розробки стратегічних програм розвитку представників громадськості, вищих навчальних закладів,

потенційних інвесторів; для кожної стратегічної мети аграрного розвитку розробляти «дерево цілей» з виділенням економічної, соціальної та екологічної складової; розробляти комплекс взаємоузгоджених програм однакового терміну дії; в планах реалізації стратегій чітко визначати етапи виконання як в межах окремої програми, так і в рамках єдиної стратегії розвитку регіону; персоніфікувати відповідальність за виконання певних завдань; комплексно використовувати бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові джерела фінансування; долучати до співпраці інститути міжмуніципального співробітництва, іноземних суб'єктів в межах транскордонного співробітництва та ширше співпрацювати з міжнародними організаціями. Реалізація цих завдань дозволить підвищити якість стратегічного планування розвитку аграрного сектору та ефективність його фінансування на регіональному рівні.

Список літератури:

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 928 с. - ISBN 978–966–554–279–7
2. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року // Урядовий кур'єр від 21.11.2013 — № 215
3. Остапчук Д.О. Формування синергетичної концепції економічної безпеки держави // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. - №1. – С.86-94
4. Воронкова В.Г. Нова парадигма філософії економіки XXI століття // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2011. - № 46. – С. 19-32
5. Якімцов В.В. Синергетичний підхід у сучасній економічній науці // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. - Серія "Економіка". Випуск 2 (46). – С. 265 - 271
6. Лопейко Т.І., Шматько Т.М. Особливості прояву синергетичних ефектів в українській економіці // Бізнесінформ. – 2012. - №11. – С. 6-8
7. Синергетика: методологія ефектів : монографія / [І. Є. Януль, Ю. Ю. Мороз, О. В. Іванюк та ін.] ; [наук. ред. : Є. І. Ходаківський, Т. О. Зінчук, І. Г. Грабар]. – Житомир : ЖНАЕУ, 2012. – 624 с.
8. Шевчик О. Г. Сучасні наукові дослідження синергетики в економіці // Науковий вісник університету менеджменту освіти. – 2016. - №1. – [Електронний ресурс]. – Джерело доступу: <http://umo.edu.ua/1-2016>
9. Ходаківський Є. І. Синергетичні засади розвитку агроекономічної системи / Є. І. Ходаківський // Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : зб. матеріалів Чотирнадцятих річних зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників, 16-17 жовт. 2012 р. – К., 2013. – С. 480–487.
10. Sirower, M. L., *The Synergy Trap: How Companies Lose the Acquisition Game*, The Free Press, Avenue of Americas, New York, 13 (2000)
11. Stan, L.M., Jivan A., "The Exploitation of the Open Economic System's Synergistic Relational Potential", JKMEIT Scientific Papers, Volume II, Issue 2, France, 13.15-16 (April 2012)
12. Haken, H., *The Science of Structure: Synergetics*, (Van Nostrand Reinhold, 1981)
13. Zhang, Wei-Bin *Synergetic economics: time and change in nonlinear economics* / Berlin, Heidelberg : Springer Berlin Heidelberg, 1991.– (xv, 246 pages 92 illustrations) - ISBN: 9783642759093
14. Остапенко А.Ю. Складові стратегічного планування розвитку аграрного сектору національної економіки // Економіка та держава. – 2015. - № 4. – С. 78-81
15. Калінчик, М.В., Алексєєнко І.М. Економіко-екологічна стратегія розвитку аграрного сектору : постановка проблеми // агросвіт. – 2016. - №3. – С. 3-7
16. Гордієнко М.І., Єльнікова Ю.В. Стратегічне планування в аграрному секторі // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Випуск 4. – С. 49-52
17. Горин В.П., Варемчук І.В. Проблеми фінансового забезпечення аграрного сектору // Економіка та суспільство. – 2016. – Випуск 2. – С. 518-524

18. Круп'як Л. Б., Круп'як І.Й. Проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України // Ефективна економіка. – 2016. – №11. [Електронний ресурс] – Джерело доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=5286>
19. Міщенко Д.А. Удосконалення системи державної фінансової підтримки сільського господарства України // Агросвіт. – 2015. - №18. – С. 36-40
20. Зеленський А.В. Фінансове регулювання аграрного сектору економіки України / Дис.... кандидата економ. наук 08.00.08 / Зеленський Андрій Вікторович – К., 2016. – 207 с.

References

1. Analitichna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy v 2017 rotsi». (2017). [Annual address of President to Verkhovna Rada "On Internal and External Situation of Ukraine in 2017"]. – К. : NISD,. – 928 p. - ISBN 978–966–554–279–7 [in Ukraine]
2. Stratehiia rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku (2013) [Strategy for the development of the agrarian sector of the economy on a period to 2020 year] // Uriadovi kur'ier vid 21.11.2013/ - № 215 [in Ukraine]
3. Ostapchuk, D.O. (2013). Formuvannia synerhetychnoi kontseptsii ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Ostapchuk, D.O. Forming a synergetic concept of economic security of the state] // Naukovi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. – №1, 86-94 [in Ukraine]
4. Voronkova, V.H. (2011). Nova paradyhma filosofii ekonomiky KhKhI stolittia [Voronkova, V. XXI century paradigm of philosophy of economy] // Humanitarnyi visnyk ZDIA. - № 46, 19-32 [in Ukraine]
5. Yakimtsov, V.V. (2015). Synerhetychnyi pidkhid u suchasni ekonomichni nautsi [Yakimtsov, V. Synergetic approach in the modern economic science] // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. – Seria "Ekonomika". Vypusk 2 (46), 265 – 271 [in Ukraine]
6. Lopeiko, T.I., Shmatko, T.M. (2012). Osoblyvosti proiavu synerhetychnykh efektyv v ukrainskii ekonomitsi [Lepeyko, T. I., Shmatko N. M. Manifestations Features of Synergy's Effects in Ukrainian Economy] // Biznes Inform. – №11, 6-8 [in Ukraine]
7. Yanul, I., Moroz, Iu, Ivaniuk, O. ta in. / [nauk. red. : Ie. I. Khodakivskiy, T. O. Zinchuk, I. H. Hrabar]. (2012) Synerhetyka: metodolohiia efektyv : monohrafiia [Synergetics: methodology of effects: monograph / [I. Y. Janul, Yu. Y. Moroz, O. V. Ivanyuk, etc.]] – Zhytomyr : ZhNAEU, – 624 p. [in Ukraine]
8. Shevchyk, O. H. (2016). Suchasni naukovi doslidzhennia synerhetyky v ekonomitsi [Shevchyk, O. Modern scientific researches of synergetics in economics] // Naukovi visnyk universytetu menedzhmentu osvity. – №1. – [Onlain]. – Retrieved from: <http://umo.edu.ua/1-2016> [in Ukraine]
9. Khodakivskiy, Ie. I. (2013). Synerhetychni zasady rozvytku ahroekonomichnoi systemy / Ie. I. Khodakivskiy [Khodakivsky, Yevgeny I. Synergetic principles of development of agro-economic system] // Stratehiia rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku : zb. materialiv Chotyrnadtsiatykh richnykh zboriv Vseukr. konhr. vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv, 16-17 zhovt. 2012 r. – К. 480–487. [in Ukraine]
10. Sirower, M. L. (2000). The Synergy Trap: How Companies Lose the Acquisition, The Free Press, Avenue of Americas, New York, 13 [in English]
11. Stan, L.M., Jivan A. (April 2012). The Exploitation of the Open Economic System's Synergistic Relational Potential, JKMEIT Scientific Papers, Volume II, Issue 2, France, 13.15-16 [in English]
12. Haken, H., (1981) The Science of Structure: Synergetics (Van Nostrand Reinhold [in English]
13. Zhang, Wei-Bin (1991) Synergetic economics: time and change in nonlinear economics economics / Berlin, Heidelberg : Springer Berlin Heidelberg, 1991.– (xv, 246 pages 92 illustrations) - ISBN: 9783642759093 [in English]
14. Ostapenko, A.Iu. (2015). Skladovi stratehichnoho planuvannia rozvytku ahrarynoho sektoru natsionalnoi ekonomiky [Ostapenko, A., Directions of improvement of strategic planning of the agricultural sector of national economy] // Ekonomika ta derzhava. – № 4, 78-81 [in Ukraine]
15. Kalinchyk, M.V., Aliexsieienko, I.M. (2016). Ekonomiko-ekolohichna stratehiia rozvytku ahrarynoho sektoru : postanovka problemy [Kalinchyk, M., Alekseenko, I. Economic and environmental strategy of the agricultural sector development ^ problem statement] // Ahrosvit. – №3, 3-7 [in Ukraine]
16. Hordiienko, M.I., Yelnikova, Iu.V. (2016). Stratehichne planuvannia v ahrarynomu sektori [Gordienko, M., Yelnikova Yu. Strategic planning in agricultural sector] // Prychynomorski ekonomichni studii. – Vypusk 4, 49-52 . [in Ukraine]
17. Horyn, V.P., Varemchuk, I.V. (2016). Problemy finansovoho zabezpechennia ahrarynoho sektoru [Horyn V.P., Varemchuk I.V. Problems of financial support of agricultural sector] // Ekonomika ta suspilstvo. – Vypusk 2, 518-524 [in Ukraine]
18. Krupiak, L. B., Krupiak, I.I. (2016). Problemy finansuvannia rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Krupiak, L. B., Krupiak I. Y. Problems of funding the development of the agricultural complex of Ukraine] // Efektyvna ekonomika. – №11. – [Onlain]. – Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5286> [in Ukraine]
19. Mishchenko, D.A. (2015). Udoskonalennia systemy derzhavnoi finansovoi pidtrymky silskoho gospodarstva Ukrainy [Mishchenko, D. Improving the state financial support for agriculture Ukraine] // Ahrosvit. – №18, 36-40 [in Ukraine]
20. Zelenskiy, A.V. (2016). Finansove rehuliuвання ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Zelenskiy, A. V. Financial regulation of the agricultural sector of Ukrainian economy] / Dys. ... kandydata ekonom. nauk , 08.00. Kyiv, – 207 p.

Назва рубрики: 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством